

Когут О.В.,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права
Хмельницького національного університету

ВОЄННИЙ СТАН ЧИ СТАН ВІЙНИ?

З ранку 24 лютого 2022 року наша країна живе в умовах воєнного стану.

Зазначимо, що визначення правового режиму воєнного стану міститься у двох законах – Законі України «Про оборону України» та Законі України «Про правовий режим воєнного стану». Перший закон закріплює, що «воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення національної безпеки, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень» [1]. А спеціальний Закон про воєнний стан в ч.1 ст.1 містить схоже, але дещо розширене тлумачення: «Воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень» [2].

Як бачимо, підстави введення режиму воєнного стану є ідентичними в обох законах, а от перелік органів, які наділяються відповідними

повноваженнями та мету введення у Законі про воєнний стан дещо розширено. Так, до органів додано *військові адміністрації*, а до мети – *відсіч збройній агресії та усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності*. Вважаємо, що визначення сутності воєнного стану повинні бути повністю ідентичними, причому за основу слід взяти визначення, яким оперує Закон про воєнний стан.

Підставами введення режиму воєнного стану є: *збройна агресія; загроза нападу; небезпека державній незалежності України, її територіальній цілісності*. Вважаємо за доцільне звернутись до відповідних конституційних положень. Так, конституційними підставами прийняття Президентом України рішення про введення воєнного стану є *загроза нападу, небезпека державній незалежності України* (п.20 ст.106). А п.19 ст.106 Конституції України наділяє Президента України правом вносити до Верховної Ради України *подання про оголошення стану війни*. Підтримуємо думку про те, що «реалізація процедури оголошення Президентом України стану війни в державі є не зовсім чіткою та фактично нереалізованою, оскільки нормами статі 106 Конституції України та законодавчими актами невизначено поняття стану війни, а умови (підстави), які необхідні для його оголошення, відсутні» [3, с.97]. У статті 4 Закону України «Про оборону України» практично поєднуються зміст понять «воєнний стан» і «стан війни», а от процедура оголошення стану війни є дещо завуальованою. Так, ч.1 ст.4 встановлює: «У разі збройної агресії проти України або загрози нападу на Україну Президент України приймає рішення про загальну або часткову мобілізацію, *введення воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях, застосування Збройних Сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, подає його Верховній Раді України на схвалення чи затвердження, а також вносить до Верховної Ради України подання про оголошення стану війни*» [1]. А відповідно до ч.3 ст.4 «З моменту оголошення стану війни чи фактичного початку воєнних дій настає *воєнний час*, який закінчується у день і час припинення стану війни».

Отже, у вітчизняному законодавстві не викладені основні дефініції та не розмежовано ключові поняття «стан війни» та «воєнний стан». На практиці, в

результаті широкомасштабної збройної агресії росії з 5 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року Указом Президента України було введено в Україні воєнний стан. Одразу Верховна Рада України 300 голосами затвердила цей указ. І якщо проект Закону про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» йшов за №7111, то за №7114 був законопроект «Про оголошення стану війни», текст якого у доступі наразі відсутній (на офіційному веб-порталі Верховної Ради України у веб-архіві розміщено лише його картку). А наступний за порядковим номером законопроект №7115 депутати розглянули і підтримали: йшлося про використання ЗСУ та інших військових формувань для відсічі збройній агресії проти України. Але чому все-таки в Україні «воєнний стан», а не війна? Не будемо вдаватися у конспірологічні теорії, а зазначимо лише, що саме питання «воєнного стану» більше детально регламентовано, а передбачені Конституцією України можливі тимчасові обмеження прав і свобод громадянина (ч.2 ст.64) під час воєнного стану мають безпосередній вплив на процеси у середині країни і стосуються виключно внутрішньополітичних моментів. Щодо правових аспектів оголошення стану війни, то їх закріплено у статті 1 Конвенції про відкриття воєнних дій (III Гаазька конвенція) від 18 жовтня 1907 року [4]: «Договірні Держави визнають, що воєнні дії між ними не повинні розпочинатися без попереднього і чіткого повідомлення у формі або мотивованого оголошення війни, або ультиматуму з умовним оголошенням війни». А ст.2 встановлює, що про існування стану війни мають бути негайно повідомлені нейтральні держави, і він набирає чинності для них лише після отримання ними повідомлення. З часом світове співтовариство відмовилось від будь-яких оголошень, а початок війни став розглядатися як дія агресора чи держави, яка має намір вчинити акт агресії. Так, відповідно до ст.1 Резолюції Генеральної Асамблеї ООН 3314 (XXIX) від 14 грудня 1974 року [5] агресією є застосування державою збройних сил проти суверенітету, територіальної недоторканності або політичної незалежності іншої держави. А ст.3 передбачає, які дії вважаються актом агресії незалежно від оголошення війни. Аналіз переліку таких дій свідчить про те, що на відміну від терміну «воєнний стан» термін «стан війни» стосується зовнішньополітичних процесів. Тому вважаємо,

що наша держава зробила усі необхідні дії у внутрішньополітичній сфері, а що стосується зовнішнього боку, то, згідно загальноприйнятих міжнародних правових норм, у нас іде війна, яку Росія не оголошувала, а Україна й не мусить оголошувати. Акт агресії Росії проти України цілком дорівнює війні і фактично, і юридично [6]. Тому сьогодні важливішим є досягнення перемоги, а не суперечки щодо юридичного змісту назви стану, в якому ми опинились.

Список використаних джерел:

1. Про оборону України: Закон України від 6 грудня 1991 р. № 1932-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 15 травня 2015 р. № 389-VIII . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
3. Топольницький В.В., Тична Б.М. Проблеми правового регулювання понять «воєнний стан», «стан війни» та «воєнний час». Правова позиція. №4(25). 2019. URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/handle/123456789/3873>
4. Конвенція про відкриття воєнних дій (III Гаазька конвенція). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_b85#Text
5. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 3314 (XXIX) від 14 грудня 1974 року. URL: <https://documents.un.org/doc/resolution/gen/nr0/742/34/pdf/nr074234.pdf>
6. Резолюція Резолюції Генеральної Асамблеї ООН "Агресія проти України" від 2 березня 2022 року. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU22003?an=2>